

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

INSTITUCE NÁHRADNÍ PÉČE O DÍTĚ PŘEHLED, VÝZNAM, ÚČEL

DÍTĚ JE NEODDĚLITENÁ SOUČÁST SVÉ RODINY PŮVODU

ÚČEL

- zajistit péči o nezletilé dítě v náhradním prostředí, nejlépe *rodinném a dítěti známém*
- náhradní péči o dítě pojímat vždy jako *subsidiární* k péči v rodině přirozené
- odebrání dítě z rodiny je *zásadní zásah* do rodiny
 - ☛ pouze soud
- nově: děti do tří let zásadně jen do „náruče“

ZÁSADY

- nutnost prevence § 924 OZ, § 10 ZSPOD
- nutnost mírnějších zásahů státu do rodinných poměrů
- sociální, finanční či bytové důvody nemohou vést k odebrání dítěte z rodiny
(viz *ESLP Wallová a Walla v. ČR*)
- nutnost sanace přirozené rodiny
- nutnost zachování širších rodinných vazeb
- všestranná pomoc odborníků
- poradenství § 10 ZSPOD
- **nově: oznamovací povinnost vůči státu**

PRAMENY

■ VNITROSTÁTNÍ

- LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD

(č. 2/1993 Sb.)

- OZ (z. č. 89/2012 Sb.)

- ZSPOD

(z. č. 359/1999 Sb.)

novela z. č. 363/2021 Sb.

- ZŘS (z. č. 312/2013 Sb.)

novela z. č. 363/2021 Sb.

- OSŘ (z. č. 99/1963 Sb.)

- ZSM (z. č. 218/2003 Sb.)

- ZMPS (z. č. 91/2012 Sb.)

■ MEZINÁRODNÍ SMLOUVY

- ÚMLUVA O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD

(č. 209/1992 Sb., čl. 8)

- ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

(č. 104/1991 Sb.)

- ÚMLUVA O OCHRANĚ DĚTÍ A SPOLUPRÁCI PŘI MEZIN.OSVOJENÍ

(č. 43/2000 Sb. m. s.)

- EVROPSKÁ ÚMLUVA O OSVOJENÍ DĚTÍ

(1967 - č. 132/2000 Sb. m. s.)

(revize 2008 – www.coe.int)

- EVROPSKÁ ÚMLUVA O VÝKONU PRÁV DĚTÍ

(č. 54/2001 Sb. m. s.)

LITERATURA

- *Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol.: Rodinné právo. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017.*
- *Králíčková, Z., Hrušáková, M., Westphalová, L. a kol.: Občanský zákoník II. Rodinné právo. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020.*

„NOVÉ“ POJMY - dle ZSPOD

- § 4a
pečující osoba
- § 9a
metody a standardy soc. práce: body
- § 10/3 d
individuální plán ochrany dítěte (IPOD)
- § 10/3 e
případová konference
- § 13
výchovná opatření: „nově“ odborná pomoc + mediace + terapie
- § 14
návrhy soudu
- § 31
sociální kuratela

„DALŠÍ NOVÉ“ POJMY – dle ZSPOD od 1. 1. 2022

- § 1
předmět úpravy: soc. pr. ochrana dětí a **nově zaopatření zletilých dětí po ukončení pěstounské péče nebo ústavní výchovy**

- § 2a
nově vymezení některých pojmů

- § 50b
zaopatřovací příspěvek pro mladé dospělé po skončení péče nahrazující péči rodičů
 - dvě formy - navazuje na PP nebo navazuje na ústav
 - za kalendářní měsíc i jednorázově
 - má také charakter náhradního výživného - viz § 50u
 - nezaopatření, neodsouzení - bezúhonní
 - **vypracovaný individuální plán mladého dospělého - viz § 50d**

- § 42 a násl.
zjednodušení a zpřehlednění ZDVOP a zvýšení příspěvků

- zvýšení různých dávek: další zvýhodnění nejen přechodných pěstounů, včetně tzv. doprovázení
náklady na dítě: v PP cca 20 000 Kč, v ústavu cca 47 570 Kč

JUDIKATURA EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod
„Každý má právo na rodinný život“ pozitivní povinnost státu

- WALLOVÁ a WALLA v. Česká republika (2006)
- HAVELKA a ostatní v. Česká republika (2007)
- KEEGAN v. Irsko (1994)
- KUTZNER v. Německo (2002)
- Z a ostatní v. Spojené Království (2001)

JUDIKATURA ÚSTAVNÍHO SOUDU

- **nález Pl. ÚS 20/94 (č. 72/1995 Sb.)**
ve věci zrušení § 46 zákona o rodině v původním znění: odebrání dítěte z rodiny správním orgánem
- **nález II. ÚS 568/06**
ve věci popření a určení otcovství a právy babičky na péči o dítě:
„biologické pouto pokrevního příbuzenství“
- **nález I. ÚS 1319/20**
ve věci tzv. protiprávního zadržení dítěte prarodiči (tzv. mezinárodního únosu): „matkou v dobrém i ve zlém“
- **nálezy I. ÚS 618/05, I. ÚS 2903/1**
předběžná opatření: „krátkodobé provizorium“, „opodstatněnost a přiměřenost“ - „krajní opatření“ - „změna poměrů musí vést ke zrušení nebo alespoň ke změně“

JUDIKATURA NEJVYŠŠÍHO SOUDU

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.3.2011, sp. zn. 30
Cdo 399/2011

„Nařízení ústavní výchovy představuje nejkrajnější opatření, které je možné přijmout - jak vyplývá z doslovného znění ustanovení § 46 odst. 2 zákona o rodině - jen jestliže výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí (svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče - § 45 zákona o rodině, svěřením dítěte do pěstounské péče - § 45a až § 45d zákona o rodině) nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní; takové opatření představuje nejradikálnější opatření, které lze uplatnit pouze v nejvážnějších případech a musí se tedy opírat o dostatečně závažné a pádné argumenty motivované zájmem dítěte.“

STANOVISKO NEJVYŠŠÍHO SOUDU

ze dne 8. prosince 2010, sp.zn. Cpjn 202/2010

„Důvodem pro nařízení ústavní výchovy dítěte nemohou být samy o sobě materiální nedostatky rodiny, zvláště pak její špatné bytové poměry.“

„Takovou skutečností nikdy nemůže být sama o sobě jen majetková nedostatečnost rodiny (zejména rodičů) projevující se především nevhodnými nebo nedostatečnými podmínkami k bydlení. Sama tato okolnost totiž nenaplňuje žádný ze zákonných předpokladů, které mohou být důvodem pro nařízení ústavní výchovy. Nejde o případ, kdy je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena, ani o případ, kdy z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit...Navíc pouhá »chudoba« nebo nedostatek bydlení jsou řešitelné za pomoci orgánů státu či orgánů územní samosprávy (srov. »Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.« v ustanovení čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod), které stát a orgány územní samosprávy za tímto účelem vytvářejí.“

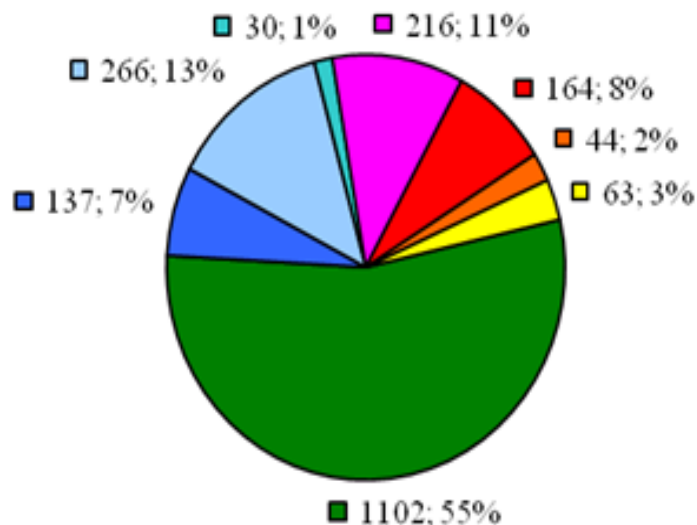
STANOVISKA VEŘEJNÉHO OCHRÁNCE PRÁV

■ www.ochrance.cz

■ sborník stanovisek RODINA A DÍTĚ, Brno: 2007

Kojenecké ústavy a DD - počet propuštěných dětí (2009)

■ Vlastní rodina	■ Adopce pro nezám
■ Adopce se souhlasem rodičů	■ Adopcena zákl. zbavení rodič. práv
■ Jiné formy NRP	■ DD pro děti starší 3 let - resort školství
■ Ústavní sociální péče	■ Jinam

www.adopce.com

Stručný přehled činnosti oboru dětské domovy pro děti do 3 let věku a dětská centra za období 2007-2016

<http://www.uzis.cz/category/tematicke-rady/zdravotnicka-zarizeni/kojenecke-ustavy-detske-domovy-dalsi-zarizeni-pro-deti> (cit. 22. 11. 2017)

Každoročně je do pomocných zařízení přijato průměrně 1 850 dětí.

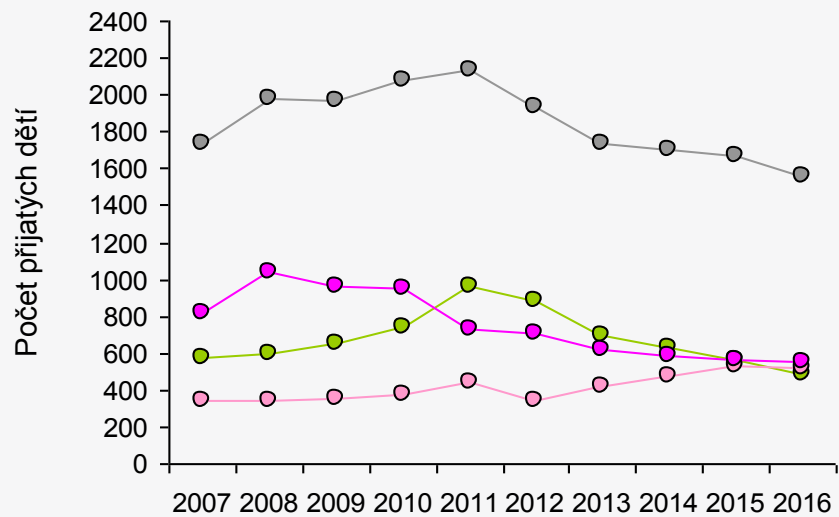
V roce 2016 bylo akceptováno 1 559 dětí, z toho 95,5 % dětí bylo přijato do dětských domovů, 4,5 % dětí pokrylo dětské centrum (Obrázek 5, Obrázek 6).

Standardizovaný počet přijatých dětí je 78 případů na 100 000 dětí/dospívajících (ve věku 0-18 let).

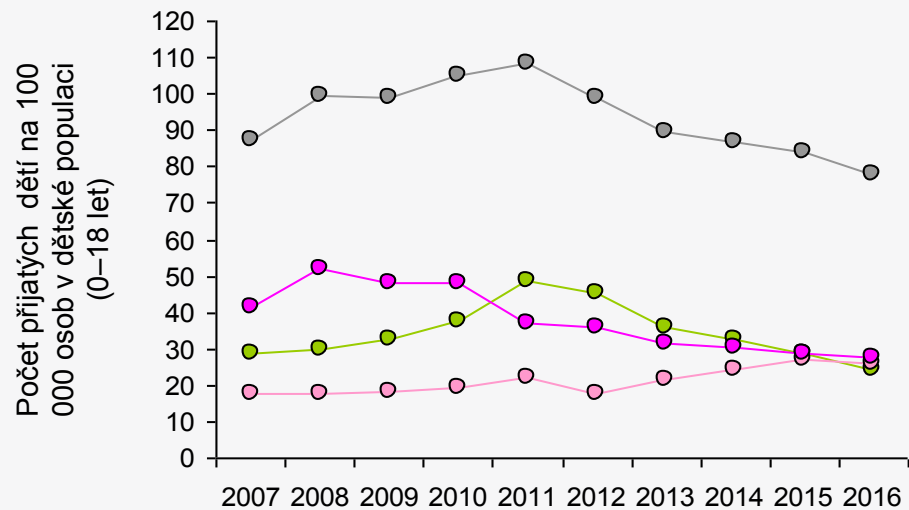
Z toho 1 266 (63,3 %) dětí bylo přijato do zařízení se souhlasem rodičů, 250 (12,5 %) dětí na základě předběžného opatření a 43 (2,1 %) dětí na základě nařízené ústavní výchovy (Obrázek 6). Důvody (zdravotní, zdravotně-sociální, sociální) přijetí dítěte do pomocného zařízení byly v minulém roce vyrovnané (Obrázek 7).

V roce 2016 bylo ze zařízení propuštěno 1 657 dětí, z toho 1 133 (82,8 %) dětí přešlo do péče vlastní rodiny. Do NRP (náhradní rodinné péče) bylo propuštěno 314 (15,7 %) dětí, do dětského domova (MŠMT) 146 (7,3 %) dětí, do domova pro osoby s postižením 20 (1 %) dětí a jinam odešlo celkem 44 (2,2 %) dětí (Obrázek 8).

Obrázek 7. Počet přijatých dětí – důvod přijetí

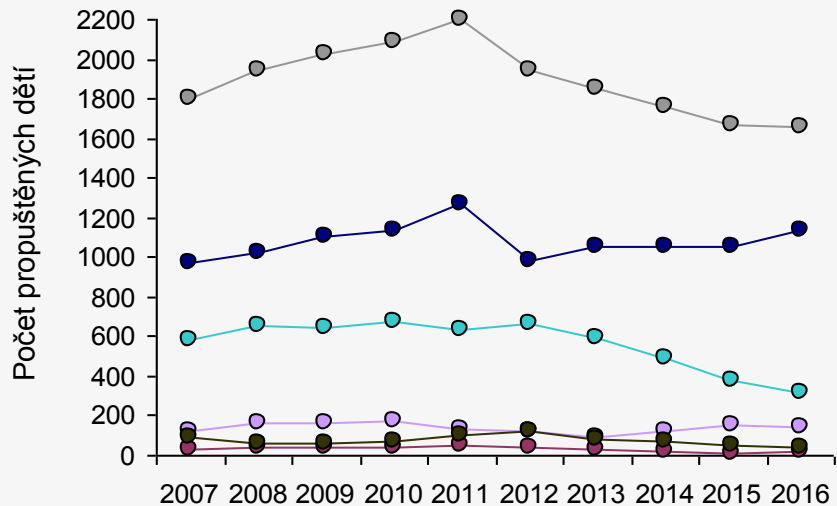

Rok — celkem
— zdravotní důvod
— zdravotně-sociální důvod
— sociální důvod

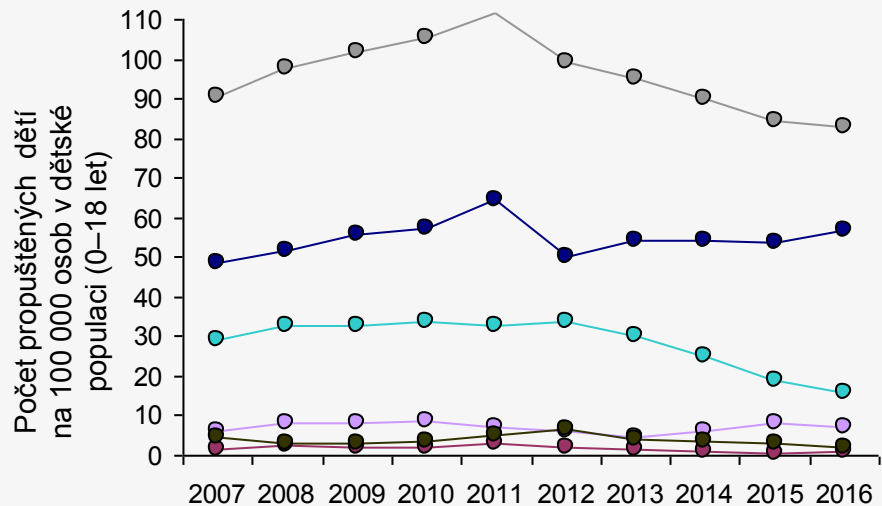
Rok — celkem
— zdravotní důvod
— zdravotně-sociální důvod
— sociální důvod

Obrázek 8. Počet propuštěných dětí

Rok

- celkem
- propuštění:
- do péče vlastní rodiny
- do NRP
- do dětského domova (MŠMT)
- do domova pro osoby s postižením
- jinam

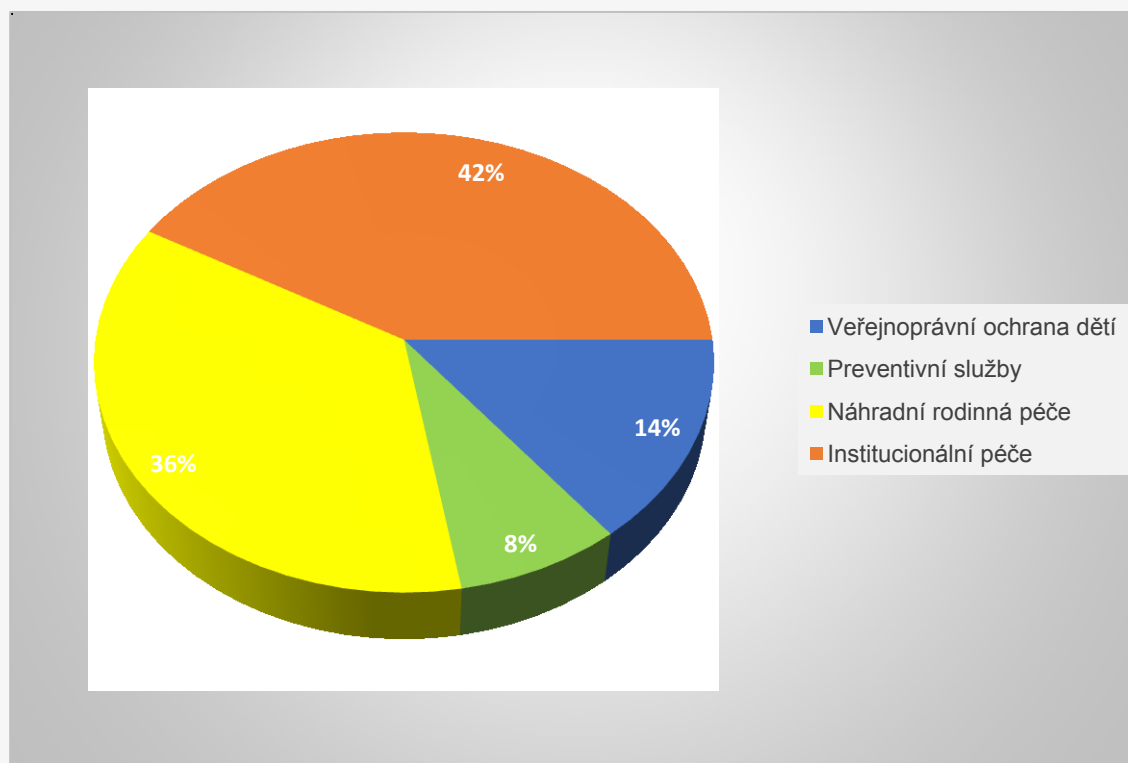
Rok

- celkem
- propuštění:
- do péče vlastní rodiny
- do NRP
- do dětského domova (MŠMT)
- do domova pro osoby s postižením
- jinam

MPSV: NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ 2021-2029

Rozložení výdajů veřejných rozpočtů v systému péče o ohrožené děti (2016)

ODEBRÁNÍ DÍTĚTE Z RODINY

nové § 452 a násl. ZŘS účinné od 1. 1. 2022

- jen soud
- jen na návrh OSPOD
- bezodkladně (dříve do 24 hodin)
- trvání: nezbytně nutná doba, max. 3 měsíce (dříve 1)
- možnost prodloužení

(u dětí do 3 let - přednost má rodinná péče)

PŘEHLED INSTITUCÍ/INSTITUTŮ

■ RODINNÁ PÉČE

bez změny statusu:

- svěřením do péče

§ 953 OZ

- pěstounská péče

§ 958 OZ

§ 27a, § 47e - 47az ZSPOD

+

poručenství s osobní péčí

§ 939 OZ

se změnou statusu:

- osvojení

§ 794 OZ

■ KOLEKTIVNÍ PÉČE

- ústavní výchova

§ 971 OZ

- péče v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZVOP)

§ 971 odst. 2 OZ

§ 42 ZSPOD

- ochranná výchova

zákon o soudnictví ve věcech mládeže

(z. č. 218/2003 Sb.)

Soud pro mládež

SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO PÉČE JINÉ OSOBY

§ 953 a násl. OZ

- účel: osobní péče
- preference osoby příbuzné či dítěti blízké, lze-li rodičům nebo prarodičům stanovit výživné § 957 OZ
- bydliště na území ČR
- vymezení práv a povinností: soud, jinak přiměřeně PP
- nové: dítě má právo na příspěvek na úhradu potřeb dítěte (jako kdyby bylo v pěstounské péči)

PĚSTOUNSKÁ PÉČE

§ 958 a násl. OZ

- účel: osobní péče
- preference péče osoby příbuzné či dítěti blízké, **nelze-li** rodičům nebo prarodičům stanovit **výživné**
- cizí osoba: zprostředkování
- bydliště na území ČR
- vymezení práv a povinností: zákon
 - pěstoun: § 966 OZ (běžné věci, ne RO), ale soud může modifikovat dle potřeb; § 47a 47b ZSPOD: dohoda o výkonu (§ 46d ZSPOD státní příspěvek)
 - rodič: § 960 OZ
 - dítě: § 968 OZ
- povinnost umožnit styk dítěte s rodiči
- neshoda: soud § 969 OZ
- dohoda o výkonu § 47b ZSPOD - „doprovázení“

DRUHY PĚSTOUNSKÉ PÉČE

■ nukleární (malá) rodina

§ 958 n. OZ

- manželé
- jeden z manželů
- jedna osoba

- tzv. příbuzenská (70%) - nezprostředkovaná
- cizí osob - zprostředkovaná

Financování:

- dávky PP
- § 47e - 47za ZSPOD
 - příspěvek na úhradu potřeb dítěte
 - odměna pěstouna - **zprostředkovaná PP**
 - příspěvek při převzetí dítěte
 - příspěvek na zakoupení os. mot. vozidla
 - **zrušen příspěvek při ukončení - (nahrazuje zaopatřovací příspěvek - 50b)**
 - **nově: příspěvek při pěstounské péči - nezprostředkovaná PP**

■ široká (velká) rodina

- SOS dětské vesničky
- vlastní byt pěstouna

■ pěstounská péče na přechodnou dobu

§ 958/3 OZ - § 27a ZSPOD

x *fakultativní předpěstounská péče § 963 OZ*

rodiče platí výživné na své dítě státu § 961 OZ

PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

§ 958 odst. 3 OZ, odkaz na zvl. z. § 27a odst. 7 ZSPOD

- návrh OSPOD
- rozhoduje: soud
- na dobu:
 - po kterou rodič nemůže dítě ze závažných důvodů vychovávat
 - po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením
 - dobu do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že k osvojení není třeba souhlasu rodičů

po třech měsících: přezkoumání, nejdéle 1 rok

nové: i déle v případě skupiny sourozenců

PORUČENSTVÍ S OSOBNÍ PÉČÍ

§ 928 a násl. OZ

- zásadně příbuzní, osoby blízké - naznačili rodiče
- společní: zpravidla manželé § 938/2 OZ
- zásadně všechny práva a povinnosti rodičů - soud i jinak - diskrece, ne přenos RO
- stálý dozor soudu - zprávy
- ne běžné rozhodování: schválení soudem (jinak zdánlivé)
- správa jmění dítěte: soupis jmění, závěrečná zpráva
- hmotné zabezpečení: § 939 OZ
- zproštění v. odvolání

§ 929 OZ

- veřejný poručník

ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

§ 971 OZ

- nikoli sociální důvody
- označení zařízení v rozsudku
- nejdéle na tři roky - prodlužování
- nejméně po třech měsících: návštěva dítěte a rodičů [§ 29/2 a) ZSPOD]
- zkoumání podmínek trvání: 6 měsíců
- prodloužení až na 1 rok po zletilosti
- zánik: § 972/3 OZ, osvojení

nové § 43/1 ZSPOD

- v dětských domovech pro děti do tří let věku lze zdravotní služby a zaopatření jen dětem, jejichž zdravotní stav vyžaduje lůžkovou péči (a nelze v rodině): týrané, zanedbávané, zneužívané nebo zdravotně postižené

ZVOP

§ 971 odst. 2 OZ

§ 42 ZSPOD

- „krizová zařízení“
- dříve: nejdéle 6 měsíců s možností prodloužení, § 39/1 c) a § 42 ZSPOD a max. prodloužení na 12 měsíců
- dříve: max. 28 dětí v zařízení, max. 4 děti na 1 pracovníka

nově

- délka pobytu viz § 42 odst. 5 ZSPOD (dle návrhu rodiče, OSPODu, soudu)
- max. 20 dětí v zařízení (resp. 28 dětí dle přechodného ustanovení)
- nelze zřídit v budově zdrav. nebo školského ústavního zařízení
- zvýšení výše státního příspěvku
- smlouva o poskytování ochrany a pomoci - uzavírá dítě, souhlas OSPODu
- lze zde vykonávat výkon rozhodnutí o výchovném opatření, ústavní výchově ...

OCHRANNÁ VÝCHOVA - EXKURZ - soud pro mládež

od 1. 1. 2011 možnost
uložení ochranného
léčení

■ MLADISTVÝ

(15 - 18 let)

- VŽDY FAKULTATIVNÍ
VEDLE JINÝCH
OCHRANNÝCH
OPATŘENÍ NEBO
TRESTNÍCH OPATŘENÍ
(§ 22 ZSM)

■ DÍTĚ

(méně než 15 let)

- OBLIGATORNÍ „ULOŽÍ“
12 - 15 let
(§ 93/2 ZSM)
čin -> výjimečný trest
- FAKULTATIVNÍ „MŮŽE BÝT ULOŽENA“
i mladší 12 let
(§ 93/3 ZSM)

rozhoduje povaha činu